

یادداشت

از آرمان‌های انقلاب فرانسه تا خیابان‌های اروپا

نسل بی‌قرار داد

محسن شریف‌خدانی

تحلیلگر روابط بین‌الملل

فرانسه بار دیگر در مرکز یک بحران اجتماعی قرار گرفته است؛ بحرانی که از یک مدرسه فرسوده در حومه پاریس آغاز شد و ظرف چند روز به موجی تبدیل شد که نمتها سراسر فرانسه، بلکه بخش‌هایی از اروپا را دربر گرفت. نوجوانانی که در اعتراض به کلاس‌های ناایمن و کمبود بودجه مدرسه را ترک کردند، شاید تصور نمی‌کردند که حرکت کوچکشان به جرقه یکی از گسترده‌ترین اعتراضات نسل جوان در سال‌های اخیر تبدیل شود. اما این اتفاق افتاد و آنچه در فرانسه آغاز شد، به سرعت به لیبسون، مادرید، میلان، بروکسل و تیرانا رسید؛ هرچند در هر کشور به شکلی متفاوت بروز کرد: در پرتغال و اسپانیا با تجمع‌های گسترده مرتبط با بحران مسکن، در ایتالیا با خشونت پراننده خیابانی و در بلژیک با اعتراضات دانشجویی. این گسترش، برخلاف بسیاری از موج‌های اعتراضی گذشته، نه یک واکنش لحظه‌ای بلکه نشانه گسست میان نسل جوان و دولت‌های اروپایی است. در روزهای اخیر، اعتراضات در فرانسه شدت گرفته و دامنه آن از مدارس و مراکز آموزشی به خیابان‌های مرکزی شهرها گشیده شده است. برخی دانشگاه‌ها برای جلوگیری از تنش بیشتر موقتا تعطیل شده‌اند. اما هیچ گزارشی از اخراج دانشجویان منتشر نشده و فضای آموزشی همچنان بخشی از صحنه اعتراض باقی مانده است. نیروهای پلیس در برابر معترضان صف کشیده‌اند و حضور آنان در خیابان‌ها پررنگ‌تر شده، اما با وجود تنش‌های گسترده و درگیری‌های پراننده، تاکنون گزارشی از کشته‌شدن کسی منتشر نشده است. این وضعیت نشان می‌دهد که بحران اجتماعی فرانسه وارد مرحله حساس‌تری شده است؛ مرحله‌ای که در آن خیابان بار دیگر به عرصه اصلی حضور و کنش جمعی تبدیل می‌شود. بی آنکه هنوز به خشونت مرگبار بینجامد، فرانسه از دیدار خود را مهد آزادی و وارث آرمان‌های انقلاب ۱۷۸۹ می‌داند: آزادی، برابری، برادری. این سه‌گانه مشهور، نه‌فقط شعار، بلکه ستون هویت ملی فرانسه است. اما امروز، شکاف میان این آرمان‌ها و واقعیت اجتماعی-اقتصادی کشور تا حدی عمیق شده که خود به یکی از ریشه‌های نارضایتی تبدیل شده است. نسل جوان فرانسه که با بحران مسکن، آموزش با امکانات ناکافی، بی‌ثباتی شغلی و آینده اقلیمی روبه‌رو است، احساس می‌کند این آرمان‌ها در زندگی واقعی تا حدی معنای خود را از دست می‌دهد. «برابری» در جامعه‌ای که شکاف میان مناطق برخوردار و محروم آشکار است، بیشتر به وعده‌ای تاریخی می‌ماند تا تجربه‌ای روزمره. «برادری» در جامعه‌ای چندفرهنگی با تنش‌های هویتی، به آرمانی دور از دسترس تبدیل شده است. و «آزادی» در ساتاری متمرکز و بوروکراتیک، گاه با محدودیت‌های عملی روبه‌رو می‌شود؛ هرچند همین ویژگی خاص فرهنگ سیاسی فرانسه است که تقریبا هر روز گروه‌هایی از معترضان را به خیابان می‌کشاند و خیابان را به صحنه سیاسی بدل می‌کند. اما این شکاف‌های تاریخی تنها بخشی از ماجراست: فرانسه در سال‌های اخیر با مجموعه‌ای از بحران‌های جدید روبه‌رو شده که فشار بر نسل جوان را تشدید کرده است. جنگ اوکراین یکی از مهم‌ترین این عوامل است. این جنگ که از سال ۲۰۲۲ آغاز شد، نمتها امنیتی اروپا را به چالش کشیده، بلکه هزینه‌های سنگینی بر دوش دولت‌های اروپایی گذاشته است. فرانسه، آلمان، لهستان و دیگر کشورهای اروپایی، میلیاردها یورو برای حمایت نظامی، انسانی و اقتصادی از اوکراین هزینه کرده‌اند. این هزینه‌ها در شرایطی انجام می‌شود که دولت‌ها با بدهی‌های بالا، رشد اقتصادی ضعیف و فشارهای اجتماعی گسترده روبه‌رو هستند. برای بسیاری از جوانان، این سؤال مطرح است که چرا دولت‌ها می‌توانند منابع عظیمی برای جنگ اختصاص دهند، اما برای حل بحران‌های داخلی -از مدارس فرسوده تا مسکن غیرقابل اجاره- همیشه فاقد بودجه لازم هستند. جنگ اوکراین همچنین بحران انرژی را تشدید کرده است. قطع یا کاهش واردات انرژی ارزان از روسیه، افزایش قیمت گاز و برق و فشار بر شبکه‌های انرژی اروپا، هزینه زندگی را به‌شدت بالا برده است. کسب‌وکارهای کوچک تحت فشار قرار گرفته‌اند و جوانان احساس می‌کنند هزینه جاری‌هایی را می‌پردازند که نقشی در ایجاد آن نداشته‌اند. این وضعیت، شکاف میان دولت و جامعه را عمیق‌تر کرده است. در کنار بحران انرژی، بحران مسکن یکی از مهم‌ترین عوامل نارضایتی در فرانسه و جنوب اروپاست. در اسپانیا و پرتغال، قیمت مسکن به حدی افزایش یافته که جوانان به سختی قادر به اجاره اتاق هستند. در فرانسه نیز مسکن به کالایی مالی تبدیل شده و سرمایه‌گذاران بزرگ بازار را در اختیار گرفته‌اند. بازار کار نیز در فرانسه به جای آنکه موتور امید باشد، تا حدی به منبع ناامیدی تبدیل شده است. قوانین سخت‌گیرانه کار که در اصل برای حمایت از کارگران طراحی شده بودند، امروز به مانعی برای ورود جوانان به بازار کار تبدیل شده‌اند. قراردادهای کوتاه‌مدت، بی‌ثباتی شغلی و آینده نامطمئن، بخشی از تجربه روزمره نسل جدید است. این وضعیت، در کنار بحران آموزش، احساس «بی‌اقتی» را در میان جوانان تقویت کرده است. در چنین شرایطی، اعتراضات فرانسه به‌سرعت به دیگر کشورهای اروپا سرایت کرد؛ زیرا بحران‌ها مشترک‌اند. نسل جوان اروپا احساس می‌کند از والدینش فقیرتر خواهد بود و دولت‌ها پاسخ چندانی ندارند. این احساس مشترک، اعتراضات را از یک کشور به کشور دیگر منتقل می‌کند؛ هرچند شکل بروز آن متفاوت است: در پرتغال و اسپانیا، بحران مسکن محور اصلی است؛ در آلمان، بحث خدمت اجباری و در ایتالیا، ترکیبی از نارضایتی اقتصادی و بی‌اعتمادی سیاسی. اما نکته مهم این است که این موج اعتراضی در همه اروپا یکسان نیست؛ کشورهایی اسکندیناوی، سوئد، دانمارک و فنلاند -با وجود عضویت در اتحادیه اروپا، از این بحران مصون مانده‌اند. دلیل روشن است: قرارداد اجتماعی در اسکندیناوی به خوبی کار می‌کند. خدمات عمومی باکیفیت، بازار کار پایدار، نابرابری کم، مسکن اجتماعی گسترده، اعتماد عمومی بالا و فرهنگ سیاسی مبتنی بر گفت‌وگو و اجماع، باعث شده بحران‌هایی که در فرانسه به خیابان منجر می‌شوند، در اسکندیناود که نهادهای سیاسی حل‌شوند، با این همه، تجربه تاریخی فرانسه نشان می‌دهد که چنین ناآرامی‌هایی معمولاً با عقب‌نشینی دولت، امتیاز دادن به سندیکاها، افزایش بودجه بخش‌های فرسوده و وعده‌های اصلاحی، دست‌کم برای مدتی فروکش می‌کنند. احتمالاً این بار نیز دولت برای جلوگیری از گسترش بحران ناچار به ارائه امتیازهایی خواهد شد. اما آنچه در خیابان‌ها رخ داده، در حافظه تاریخی جامعه می‌ماند؛ نه به‌صورت یک حادثه گذرا، بلکه همچون نشانه‌ای از فاصله‌ای که میان آرمان‌ها و واقعیت شکل گرفته است. این فاصله، حتی اگر با امتیازدهی‌های مقطعی آرام شود، در ذهن نسل‌ها رسوب می‌کند و بعدها معیار قضاوت آنان درباره دولت‌ها، ساختارها و مشروعیت سیاسی خواهد شد. تاریخ بسیاری از نظام‌ها -چه انقلابی و چه غیرانقلابی- نشان می‌دهد که شعارها و وعده‌های بزرگ در آغاز نیرویی برای سیج جامعه و ساختن امید جمعی‌اند، اما در گذر زمان از معنای اولیه خود فاصله می‌گیرند و به‌صورت مجموعه‌ای از وعده‌های نامرئی و وعده‌های نامرئی تبدیل می‌شوند. در لحظه‌های تردیدی است که در حافظه تاریخی نسل‌ها باقی می‌ماند و بعدها، در لحظه‌های بحرانی، به‌عنوان محک سنجش صداقت دولت‌ها و فاصله میان گفتار و کردار آنان عمل می‌کند. نسل بی‌قرار داد، نشان از همین وضعیت است: نسلی که قرارداد اجتماعی گذشته را برای امروز خود چندان معتبر نمی‌بیند؛ نسلی که میان وعده‌ها و واقعیت‌ها معلق مانده و در جست‌وجوی شکل تازه‌ای از رابطه با دولت، حاکمیت، آینده و سرنوشت جمعی خویش است. این نسل تجربه کرده است که بسیاری از اصول و اجزای آن قرارداد -از برابری فرصت‌ها تا دسترسی عادلانه به خدمات عمومی و حقوق مهاجران و…- هرگز به‌طور کامل اجرا نشده و همین ناتمامی مزمن، شکاف میان آرمان و واقعیت را پایدار نگه می‌دارد.

رئیس‌جمهور با تأکید بر ضرورت تقویت وحدت و هم‌گرایی میان کشورهای اسلامی تصریح کرد: جمهوری اسلامی ایران با اعتقاد راسخ و اراده‌ای جدی، آمادگی دارد در مسیر تعمیق همکاری‌های منطقه‌ای، رفع اختلافات و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشترک کشورهای اسلامی کام بردارد و از هر تفاهمی که به تقویت وحدت، انسجام، امنیت و توسعه منطقه منجر شود، حمایت کند. مسعود پزشکیان بعدازظهر دیروز، در نشست‌ی با حضور خالد بن‌سلیمان وزیر دفاع عربستان، عاصم منیر فرمانده ارتش پاکستان و ابراهیم کالین رئیس سازمان اطلاعاتی ترکیه، ضمن ابراز خرسندی از برگزاری این دیدارها و گفت‌وگوها میان کشورهای اسلامی، با اشاره به اشتراکات بنیادین جهان اسلام اظهار کرد: باور و اعتقاد ما این است که کشورهای اسلامی باید بر پایه آموزه‌های پیامبر گرامی اسلام(ص)، اصل برادری و وحدت را سرلوحه روابط خود قرار دهند. مسلمانان برادر و یکدیگردند و باید همچون ید واحد در برابر تهدیدها و اقداماتی که ملت‌های مسلمان را هدف قرار می‌دهد، ایستادگی کنند. اگر این اصل اساسی را مبنای تعاملات خود قرار دهیم، زمینه‌ای برای شکل‌گیری اختلافات و مشکلات میان کشورهای اسلامی باقی نخواهد ماند. رئیس‌جمهور با اشاره به مواضع اصولی جمهوری اسلامی ایران در زمینه تقویت همبستگی میان کشورهای اسلامی افزود: دولت چهارم‌دهی از آغاز فعالیت خود بر ضرورت وحدت و انسجام جهان اسلام تأکید داشته است. با این حال، منطقه ما طی سال‌های گذشته شاهد اقدامات خشونت‌آمیز و جنایات گسترده رژیم صهیونیستی بوده است؛ رژیمی که با اتکا بر تروریسم دولتی و برخورداری از حمایت آمریکا، مرکب جنایات متعدد در منطقه می‌شود و در عین حال، دیکران را در تروریسم متهم می‌کند. پزشکیان با محکوم‌کردن جنایات رژیم صهیونیستی در غزه، لبنان و دیگر کشورهای منطقه، خاطرنشان کرد: دامنه این تجاوزات به جمهوری اسلامی ایران نیز گسترش یافت و در جریان حملات صورت‌گرفته، رهبر، فرماندهان، دانشمندان و حتی دانش‌آموزان کشورمان به شهادت رسیدند. این اقدامات هیچ توجیه حقوقی، انسانی و عقلانی ندارد و ضرورت اتخاذ رویکردی اصلی کشورهای منطقه تبدیل سوی کشورهای اسلامی برای مقابله با تجاوز و ناامنی را بیش از پیش آشکار می‌سازد. رئیس‌جمهور با تأکید بر ناکامی دشمنان در تحقق اهداف خود علیه ایران اظهار کرد: تصور آنان این بود که می‌توانند با اعمال فشار و تجاوز، جمهوری اسلامی ایران را

با فروپاشی مواجه کنند؛ اما نتیجه این اقدامات، تقویت وحدت و انسجام داخلی و افزایش همبستگی ملت ایران بود. مردم کشورمان، با وجود خسارات و مشکلات تحمیل‌شده، با قدرت و استواری از سرزمین خود دفاع کردند. این تصور که می‌توان ملت ایران را به تسلیم وادار کرد، تصویری نادرست و باطل است. پزشکیان تأکید کرد: جمهوری اسلامی ایران در چارچوب اصول و قواعد حقوق بین‌الملل، حقوق قانونی خود را مطالبه می‌کند و با اتکا بر همین اصول، قاطعانه از حقوق و منافع مشروع ملت ایران دفاع خواهد کرد. رئیس‌جمهور در ادامه با ابراز امیدواری نسبت به نقش آفرینی مؤثر کشورهای بزرگ اسلامی در تقویت ثبات منطقه‌ای گفت: امیدوارم حضور نمایندگان کشورهای مهم و تأثیرگذار اسلامی در این نشست، زمینه‌ساز تحکیم هرچه بیشتر وحدت و انسجام منطقه‌ای شود. نباید اجازه دهیم رژیم صهیونیستی هر زمان که اراده کرد، علیه هر فرد یا کشوری دست به ترور و تجاوز بزند. اطمینان دارم که اگر کشورهای اسلامی در کنار یکدیگر قرار گیرند و موضعی هماهنگ اتخاذ کنند، امکان تکرار چنین اقداماتی وجود نخواهد داشت. پزشکیان افزود: اعتقاد دارم اگر اختلافات خود را مدیریت کنیم و به‌جای تمرکز بر مسائل اختلافی، بر اشتراکات و منافع مشترک تأکید داشته باشیم، می‌توانیم با سهولت و اثربخشی بیشتری بر مشکلات منطقه غلبه کنیم. رئیس‌جمهور با اشاره به اشتراکات اعتقادی و فرهنگی کشورهای اسلامی تصریح کرد: کشورهای اسلامی از خدای واحد، کتاب آسمانی واحد و قبله واحد برخوردارند و این اشتراکات عمیق می‌تواند مبنایی مستحکم برای حل اختلافات، گسترش همکاری‌ها و رفع مشکلات مشترک باشد. جمهوری اسلامی ایران آمادگی خود را برای توسعه این همکاری‌ها صادقانه و از صمیم قلب اعلام می‌کند؛ چراکه باور ما به برادری و هم‌گرایی با کشورهای اسلامی، صرفاً یک موضع زبانی و تشریفاتی نیست، بلکه اعتقادی ریشه‌دار و مبتنی بر منافع مشترک ملت‌های منطقه است. پزشکیان با تأکید بر ضرورت حرکت جمعی کشورهای منطقه به سوی پیشرفت و رفاه خاطرنشان کرد: هدف ما این است که همه ملت‌های منطقه در فضایی سرشار از صلح، امنیت، رفاه و فرصت‌های برابر، مسیر رشد و تعالی را طی کنند. منطقه ما از منابع طبیعی غنی، ظرفیت‌های اقتصادی گسترده و نیروی انسانی توانمند برخوردار است و کافی است این ظرفیت‌ها را به یکدیگر پیوند دهیم تا بتوانیم منطقه را به الگویی موفق برای

پزشکیان در دیدار با مقامات پاکستان، ترکیه و عربستان:
بزرگ اسلامی است. ما باید با تقویت همکاری‌های متقابل و حمایت از یکدیگر، مانع تحقق چنین اهدافی بشویم و اجازه ندهیم کشورهای منطقه به‌صورت جداگانه در معرض فشار اقتصادی و نارضایتی اجتماعی در کشورهای منطقه افروزد:
کشورهای اسلامی باید از طریق تعامل سازنده، همکاری اقتصادی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های متقابل، در جهت رفع نیازهای یکدیگر گام بردارند. این تصور که می‌توان از طریق فشار و تحریم، ملت‌ها را به تسلیم وادار کرد، تصویری باطل است. هر اندازه همکاری میان کشورهای منطقه عمیق‌تر و گسترده‌تر شود، توان آنها برای مدیریت مشکلات و مقابله با فشارهای خارجی نیز افزایش خواهد یافت. رئیس‌جمهور با اشاره به ظرفیت‌های داخلی جمهوری اسلامی ایران و حمایت مردم و رهبری کشور تأکید کرد: ایران با اتکا بر تلاش‌های داخلی، حمایت و پشتیبانی ملت و هدایت‌های مقام معظم رهبری، مسیر عبور از مشکلات را به موفقیت طی خواهد کرد. بدون تردید، کشورهای اسلامی باید با درک پیوستگی امنیت و منافع خود، در کنار یکدیگر قرار گیرند؛ چراکه تضعیف هریک از کشورهای بزرگ منطقه می‌تواند زمینه‌ساز افزایش فشارها و تهدیدها علیه دیگر کشورهای اسلامی نیز شود. پزشکیان در بخش دیگری از سخنان خود با تأکید بر مواضع اصولی جمهوری اسلامی ایران در زمینه فعالیت‌های هسته‌ای اظهار کرد: جمهوری اسلامی ایران به دنبال دستیابی به سلاح هسته‌ای نیست و به‌عنوان عضو معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT)، خواهان ادامه فعالیت‌های هسته‌ای خود در چارچوب حقوق و تعهدات بین‌المللی است. ایران بر این اساس، حق بهره‌مندی از فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز را برای خود محفوظ می‌داند و انتظار دارد این حقوق در چارچوب مقررات بین‌المللی مورد احترام قرار گیرد. رئیس‌جمهور با انتقاد از رویکردهای دوگانه در قبال جمهوری اسلامی ایران تصریح کرد: استفاده از موضوع هسته‌ای به‌عنوان بهانه‌ای برای اعمال فشار، تهدید، حمله به تأسیسات هسته‌ای و طرح ادعای آمادگی برای مذاکره و گفت‌وگو، هم‌زمان با حمله به ایران رویکردی متناقض و غیرسازنده است که به تضعیف اعتماد عمومی و افزایش بی‌اعتمادی در میان مسئولان و مردم ایران منجر شده است.

گزارش کامل را در سایت شرق بخوانید

روایت «شرق» از نشست چهارجانبه ایران، عربستان، ترکیه و پاکستان

دیپلماسی بحران؛ از مکه تا تهران

باقیانی اصل توجه کشورهای منطقه به ایجاد سازوکارهای امنیتی مبتنی بر منافع و مصالح خود را اقدامی مثبت ارزیابی کرد و افزود چنین نشست‌هایی می‌تواند مقدمه‌ای برای اقدامات بیشتر در مسیر شکل‌دهی به امنیت درون‌زا باشد؛ موضوعی که ایران چند دهه بر ضرورت آن استدلال کرده است. به گفته سخنگوی وزارت خارجه، تحولات دو سال اخیر و به‌ویژه هشت ماه گذشته نشان داده است که امنیت پایدار و قابل اتکا در منطقه تنها با اجاف اعتماد و همکاری میان کشورهای منطقه امکان‌پذیر خواهد بود. وی همچنین با اشاره به دیدارهای مقام‌های سه کشور با رئیس‌جمهور و دبیر شورای عالی امنیت ملی، اعلام کرد توسعه‌طلبی رژیم صهیونیستی، تحولات فلسطین اشغالی، وضعیت لبنان و مناطق پیرامونی آن و پیامدهای تجاوز نظامی آمریکا علیه ایران برای امنیت کل منطقه، ازجمله موضوعاتی است که در این چارچوب مورد بحث قرار می‌گیرد.
باقیانی تأکید کرد این نشست نخستین جلسه از این نوع است که مجموعه این مواضع مبین آن است که تهران تلاش دارد گفت‌وگوهای اخیر را در چارچوب یک ابتکار امنیتی مستقل و منطقه‌محور تعریف کند که در آن همکاری کشورهای منطقه جایگزین اتکا بر قدرت‌های خارجی شود.

پیمان دفاعی مکه و گمانه‌زنی درباره عضویت ایران؛ فاصله میان ادعا و واقعیت‌های دیپلماتیک

هم‌زمان با انتشار خبر سفر مقام‌های ارشد اعضای پیمان مکه (عربستان، پاکستان و ترکیه) به تهران، طبیعتاً موضوع پیمان دفاعی مشترک مذکور (مکه) نیز به یکی از محورهای توجه رسانه‌ها تبدیل شد؛ کمااینکه رسانه پاکستانی «پاکستان‌نیوز» مدعی شده است که احتمال پیوستن جمهوری اسلامی ایران به این پیمان وجود دارد. این ادعا در صورت تحقق می‌تواند از تغییر مهم در معادلات امنیتی منطقه حکایت داشته باشد. با این حال، بررسی موضوع رسمی اعلام‌شده از سوی مقام‌های کشورمان و همچنین ماهیت توافق دفاعی سه کشور نشان می‌دهد که نباید این گمانه‌زنی را در دستور کار قطعی نشست تهران یکسان دانست. عربستان سعودی، ترکیه و پاکستان در ماه اگوست توافق‌نامه دفاع مشترک مکه را امضا کردند. بر اساس مفاد این توافق، حمله مسلحانه به هر یک از اعضا، حمله به تمامی اعضا تلقی می‌شود و طرف‌ها متعهد شده‌اند از تمامی ابزارهای لازم برای مقابله با تهدیدهایی ناشی از هر یک از اعضا، محمل امنیت و ثبات منطقه خواهد بود. او در ادامه، نشست چهارجانبه تهران را فرصتی برای پیشبرد ایده امنیت‌سازی منطقه‌ای با مشارکت بازیگران بومی دانست و امیدواری کرد این ابتکار زمینه‌ساز شکل‌گیری منطقه‌ای امن، بانبات و برخوردار از آرامش و پیشرفت باشد. در همین چارچوب، اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت امور خارجه نیز روز گذشته در نشست خبری خود به تشریح ابعاد این دیدار پرداخت. او با تأکید بر مقام‌های سه کشور به تهران، یادآور شد که ابتکار برگزاری نشست در جریان سفر عاصم منیر مطرح شده و جمهوری به تهران، یادآور پس از بررسی مساعد، آن مقدمات برگزاری را فراهم کرده است.

گزارش کامل را در سایت شرق بخوانید